

GLASUL MINORITĂȚILOR

Anul I.

Luna

Novembrie

Nr. 6

Răspuns d-lui deputat Leonte Moldovanu.

Prea stimate d-le deputat! În calitatea de director al revistei *Glasul Minorităților* am primit dela d-voastră următoarea scrisoare:

Stimate domnule director!

Primesc *Glasul Minorităților*, pe care-l citesc cu mult interes. Apreciez la justa sa valoare eforturile ce faceți pentru îndrumarea unei politici de sinceră colaborare a tuturor elementelor ce compun Statul nostru. Știu, că pentru a ajunge aci, e nevoie să ne cunoaștem. Cei doriți de mai bine vor găsi mijloacele pentru a reuși. Dar cred, că mai ales *dreptatea* trebuie să stea la baza oricărei acțiuni și *adevărul*.

De aceea m'am gândit să vă scriu rândurile acestea. În articolul d-lui Dr. Willer din Nr. 5, adresat d-lui N. Iorga, citesc: „teascul de impozite, care lucrează în două feluri dincoace și dincolo de munți, reforma agrară, care apasă cu greutate catastrofală pe țărani maghiari, politica nedreaptă a impozitelor” etc.

Din pasagiul acesta ar rezulta, că legea impozitelor nu se aplică deopotrivă în tot regatul României, că minoritățile ar avea o situație mai grea din punct de vedere al impunerilor, că reforma agrară, adică împărțirea pământului la țărani ar păgubi pe țărani unguri, cari n'ar avea aceeași situație cu cei români în fața legii și a aplicării ei etc.

Dacă ar fi așa, ar fi un adevăr catastrofal. Decât aceasta trebuie dovedit. Pe cât știu eu, reforma impozitelor

este unitară, ea se aplică deopotrivă în toate părțile țării, ministrul de resort, adică d-l Vintilă Brătianu a făcut personal o întinsă anchetă în Basarabia, Bucovina și Ardeal și a cercetat cum se aplică noua lege a impozitelor. Nicăiri, dar absolut nicăiri n'a găsit, că această lege s'ar aplica într'un fel pentru Români și în alt fel pentru minorități. Aceasta este exchis. S'ar fi putut ca într'un județ organele de aplicare să fi fost mai fiscale față de cele din alt județ, dar nu față de minorități, ca atare.

De aceea cred, că ar fi bine, ca d-l Dr. Willer să dovedească cu fapte concrete afirmațiunile sale. În caz că afirmațiunea sa corespunde adevărului și se aduce la cunoștința ministrului respectiv, vă asigur că nedreptatea va dispărea și se va restabili dreptatea. În caz contrar, când d-l Dr. Willer n'a spus un adevăr, atunci politica d-voastră dela *Glasul Minorităților* nu poate reuși, pentrucă nu se bazează pe adevăr, pentrucă atunci nu putem ajunge să ne cunoaștem, câtă vreme în foile noastre nu spunem adevărul.

Totașa în ce privește aplicarea reformei agrare. Aștept pentru numărul viitor dovezile sau rectificarea.

Cu înaltă stimă

11. 10. 923. București.

Leonte Moldovanu, deputat.

Greutatea politică, care o aveți, d-le deputat, în partidul liberal și tonul serios, cu care ne întîmpinați, mă obligă ca împreună cu colegii mei redactori să vă dau un răspuns detaliat.

În scrisoarea d-voastră, d-le deputat, ne cereți să dovedim doleanțele generale ale națiunilor și religiilor minoritare. Cereți în mod categoric numai dovezi referitoare la aceea, că legea impozitelor nu se aplică deopotrivă pe teritoriul țării întregi, că din punctul de vedere al impunerilor minoritățile ar avea situație mai grea, că reforma agrară, adică împărțirea pământului ar păgubi pe țăranii unguri, pentrucă aceștia nu s'ar bucura cu românii de egalitatea drepturilor în fața legii și la aplicarea ei.

Ne acomodăm strict dorinței d-voastră când aducem dovezile noastre numai referitor la acestea; vă putem însă asigura, d-le deputat, că am fi foarte mulțumiți, dacă v'am putea expune și doleanțele generale naționale și religioase ale minorităților.

Totdeauna am simțit, că trebuie să se găsească în jurul guvernului de aceia, cari ar dori să cunoască bine situația noastră și astfel nu în contra noastră, ci împreună cu noi caută să consolideze țara. Avem speranța, că în d-voastră, d-le deputat, nu ne vom înșela. Dacă veți cunoaște datele noastre, asupra lor nu vă veți cufunda în tăcere, ci veți pune o vorbă bună în interesul adevărului nostru.

Să începem cu reforma agrară.

D-voastră, d-le deputat, vorbiți categoric numai despre *țăranul* ungur. Poate pentru că sunteți convins, că față de proprietarii mari și mijlocii s'a procedat fără cruțare și în multe cazuri nedrept, poate pentru că și noi ne-am plâns numai de soarta micilor existențe. E tot una. Noi și aici vom dovedi numai ce binevoiți a ne cere.

Trei categorii ale țăranilor unguri au suferit cele mai mari jicniri. La acestea putem să o arătăm mai caracteristic, că puterea de stat nu măsoară cu măsură egală. Acestea sunt: coloniștii, participanții la comunitatea de avere particulară din Ciuc și în general membrii comunităților de avere. Dați-ne voie, d-le deputat, să vorbim prima oară despre coloniști.

Fosta stăpânire maghiară, începând cu penultimul deceniu al veacului XIX a început o politică de colonizări. Această politică avea scop îndoit. Pe de o parte a preda destinației adevărate, în special agriculturii imobilele vaste ale Statului, accommodate pentru plugărit, în cari sau erau încă păduri, dar păreau bune pentru agricultură, sau erau tăieturi, pline cu butuci; pe de altă parte ca teritoriile acestea, din cari domnia turcească de secolii a nimicit populația maghiară, ce s'a aflat aci de sute de ani, să ajungă cel puțin în o mică parte iarăși pe mâna populației maghiare. Înaintea d-voastră, d-le deputat, va fi de sigur cunoscut, că la sfârșitul secolului trecut nu numai guvernul maghiar a făcut politică de colonizări. A făcut o aceasta și prusiul în Posen, și rusul în Basarabia și chiar și românul în Dobrogea. Dacă această politică a fost sau n'a fost justă, nu o discutăm. Națiunile, în defavorul cărora s'au făcut aceste colonizări, s'au plâns tare în fața opiniei publice a Europei și chiar rezultatul acestor plângeri se oglindește în tratatele de pace din St. Germain și Trianon. Victorioșii au pedepsit statele, cari au continuat cu energie această politică.

Politica de colonizare maghiară s'a pornit mai efectiv

după anul 1885. După această dată s'au înființat 25 comune-colonii ungurești pe teritoriile anexate acum României, din care partea mai mare pe teritoriul Banatului. În aceste comune trăiesc azi 24,000 suflete maghiare.

Dacă d-voastră, d-le deputat, comparați politica de colonizare maghiară cu cea prusacă și rusă, veți constata, că această politică era cea mai blândă față de populația băștinașă.

În arhiva județului Caraș-Severin se păstrează și azi ordinul No. 49494/1892 a ministrului de agricultură maghiar, în care comunică publicului din județ, că odată cu colonizările „spre întărirea comunelor de aici și pentru intensificarea activității economice, în special pentru încurajarea prășilei vitelor, să se dea în arândă imobilele Statului, aflătoare pe teritoriul județului, cari nu sunt destinate colonizării sau altor scopuri, cât se poate comunelor, în a căror hotare se află acele imobile”. Drept rezultat la acest ordin d. e. comuna curat românească Cutina a primit 620 jugăre, Fădimac 425 jugăre, Balinț 101 jugăre, pe lângă o chirie anuală de 2 coroane de jugăr. În teritoriul administrației de stat din Lugoj, în total 53 comune românești au ajuns astfel la pășuni ieftine sub stăpânirea maghiară. Acest teritor la predarea stăpânirii s'a urcat la 12,129 jugăre, pentru care locuitorii români plăteau în total 49,781 coroane chirie, va să zică în general 4 coroane 10 fileri pe un jugăr.

Regimul unguresc deci, când a făcut politica de colonizări, s'a îngrijit și de asigurarea progresului economic al populației băștinașe.

În părțile bănățene între comunele colonizate maghiare cele mai mari sunt Zenta-nouă, Bodófalva și Igazfalva. Dați-mi voie, d-le deputat, să vă prezint câteva date statistice referitoare la comunele românești din vecinătatea comunelor colonizate sus amintite, în tablourile următoare:

TABLOUL I.

Nr. crt.	Numele localității	Numărul populației civile în anul				Din populația civilă a avut limba mat. română în anul			
		1870	1880	1900	1910	1870	1880	1900	1910
1	Covaci	655	645	955	948	13	18	14	29
2	Cerneteaz	1444	1321	1454	1332	1265	147	1275	1164
3	Iarmata	4920	4844	5321	5259	260	186	295	318
4	Giroda	900	909	1184	1419	701	718	774	851
5	Balinț ¹	757	860	912	1349	667	606	737	760
6	Cutina	1017	845	923	969	1005	807	900	963
7	Tergovești	496	503	667	839	492	482	661	352
8	Fădimac	985	845	958	938	985	821	952	923
9	Băsești	545	509	579	585	543	485	573	575
10	Răchita	1354	1275	1528	1637	1348	1212	1480	1599
11	Mănăștur ²	431	391	479	776	405	339	450	508
12	Bujor	568	585	628	654	512	500	590	630
13	Bucovăț	773	720	814	787	749	678	806	774
Total:		14845	14252	16402	17492	8945	7999	9507	9446

¹ În Balinț sunt cam 200 coloniști maghiari.

² În Mănăștur sunt cam 150 coloniști maghiari.

TABLOUL II.

Nr. curent	Numele localității	Numărul caselor de locuit			Dintre case au fost					
					clădite din cărămidă sau piatră		acoperite cu țiglă sau tinichea		acoperite cu trestie sau paie	
		1880	1900	1910	1900	1910	1900	1910	1900	1910
1	Covaci	110	167	185	1	3	39	87	128	96
2	Cerneteaz	281	300	302	1	—	52	103	244	198
3	Iarmata	739	971	1016	70	70	531	734	432	275
4	Giroda	184	247	260	5	20	55	124	164	125
5	Balinț	131	172	249	20	16	42	155	85	63
6	Cutina	162	174	181	2	3	27	84	74	43
7	Tergovești	94	117	165	6	9	15	127	82	27
8	Fădimac	185	182	172	1	4	20	61	93	81
9	Băsești	101	113	116	1	3	—	23	50	35
10	Răchita	264	296	319	1	3	4	60	190	183
11	Mănăștur	82	95	138	3	4	7	79	59	41
12	Bujor	116	121	128	8	10	8	23	54	49
13	Bucovăț	141	145	153	—	1	6	23	53	45
Total:		2590	3120	3384	119	146	806	1683	1708	1261

Din aceste cifre brute ajungem la următoarele concluziuni:

Înainte de ce s'au început colonizările, numărul populației din aceste 13 comune nu numai că nu a crescut, ba între anii 1870—1880 chiar a scăzut. Dela colonizări populația crește mereu. Între 1880—1900 anual cu 107 suflete, între 1900—1910

cu 109 suflete a crescut numărul total ai populației acestor comune.

Elementul românesc înainte de colonizări, între anii 1870 și 1880 a scăzut în proporții și mai mari, ca numărul populației întregi, fiindcă, până când populația totală a scăzut cu 60 suflete, elementul românesc pierde anual cam 95 din numărul lui.

Dela 1880 încoace se prezintă și creșterea elementului românesc. Până în 1900 crește numărul lor în general cu 75 pe an; între 1900—1910 rămâne aproape neschimbat.

În aceste 13 comune fără întrerupere crește numărul caselor. Între anii 1880—1900, precum între 1900—1910 anual în medie cam 26 case s'au zidit. Și casele zidite din cărămidă și piatră arată o creștere.

Rezultatul cel mai important e, că numărul acoperișelor de țiglă și tinichea în 10 ani, între 1900—1910 s'a dublat, iar numărul acoperișelor primitive a scăzut cu a treia parte.

Constatările acestea dovedesc incontestabil, că coloniile întemeiate pe lângă aceste comune românești au ajutat favorabil sporirea numărului populației, deoarece comunele, cari zac mai departe, nu arată sporul acesta. Desnaționalizarea lor de loc nu s'a făcut, ba s'a dat posibilitatea pentru sporirea averii lor. Dovada cea mai sigură e înmulțirea caselor și perfecționarea lor, ceea ce întrece iarăș situația celorlalte comuni, mai îndepărtate.

S'a întâmplat în câteva cazuri, că Statul a cumpărat dela particulari pământ pentru înființarea unor colonii. Cum s'a întâmplat aceasta, iată un exemplu: hotarului comunei Balinț, care avea 1995 jugăre, îi aparținea în 1884 o pădure a Statului în extenziunea de 1294 jugăre. Dupăce pădurea s'a tăiat. Statul a vândut 467 jugăre proprietarului de naționalitatea română, Dr. Ioan Maior cu 55 coroane jugărul. Opt ani după aceasta a dat 292 jugăre la colonizarea comunei Bodófalva și astfel în Balinț i-a rămas numai 535 jugăre, din care a lăsat 102 jugăre comunei românești, în scopul de-a face pășune, pentrucă atâta necesita numărul vitelor. Pământul ce a mai stat la dispoziția Statului, nu a fost suficient pentru colonizarea proiectată pe mai târziu, astfel când Dr-ul Ioan Maior — afară de $8\frac{1}{4}$ jugăre — a oferit spre cumpărare moșia sa, Statul a răscumpărat-o, numai pe jumătate curățită, cu 200 coroane jugărul.

Din toaie acestea reiese, că jicnirea, pentru care la timpul său atât de mult s'au plâns conducătorii români ai Banatului, n'a fost atât de gravă — cum veți vedea, d-le deputat, în cele ce urmează — ca jicnirea coloniștilor maghiari. Or, dacă Statul maghiar ar fi procedat chiar în modul cel mai brutal față de populația română, aceasta nu dă bază morală și drept Statului român, să ruineze și să păgubească grav materialicește pe țărani cu limba maternă maghiară, deveniți deja cetățeni români.

Și totuși articolul 10 din legea pentru reforma agrară spune, că „loturile celor colonizați după 1 Ianuarie 1885, se expropriază până la limita lotului fixat în regiune pentru împroprietărirea îndreptățiților dela art. 86”. Pe baza acestui articol de lege și a Regulamentului de executare s'a făcut posibil a se lua sub titlul reformei agrare dela micii proprietari țărani cu 16 jugăre de pământ, partea mai mare a moșiei, fiindcă „locul tip” variază între 1—7 jugăre, deci acești coloniști maghiari se pot face proprietari pitici.

Dar ca să nu credeți, d-le deputat, că coloniștii maghiari au primit dela Statul maghiar pământul gratuit, vă prezintăm aici datele referitoare la cumpărarea de pământ a unei comuni colonizate.

Colonizarea comunei Moșnița, în județul Timiș-Torontal s'a întâmplat în anul 1903. Un colonist a primit 24 jugăre pământ. Prețul de cumpărare a fost 7940 coroane, din care înaintea tragerii sortii au trebuit să achite coloniștii câte 1000 coroane în număr, care sumă în multe cazuri a fost costul pământului lor vândut aiurea, sau întreaga lor moștenire. Pentru suma rămasă au plătit în anul întâi 2%, în anul al doilea 3% interese, iar în anii de pe urmă, în decurs de 50 ani, drept amortizare de capital și interese anual 326 coroane 06 fileri. Partea mai mare a coloniștilor moștenitori din cele 7940 cor. prețul de cumpărare, au amortizat sub imperiul maghiar 5546 coroane, iar sub imperiul român — și aceasta autoritățile au primit-o fără cuvânt — 1292 coroane, astfel a mai rămas un rest de 1102 coroane. Conform contractului încheiat la timpul său între coloniști și statul maghiar, după achitarea primei rate au devenit stăpânii pământului și guvernul maghiar a trebuit să îi introducă în „cărțile funduare”.

D-le deputat, d-voastră ca avocat știți bine, că urmașul de drept este ținut prin actele de drept ale antecesorului de

drept. Statul român, ca urmașul de drept al Statului maghiar, este dator deci a respecta dreptul de proprietate al coloniștilor. Statul român a primit dela coloniști chiar și achitări de rente, ceea ce îl îndatorează în chip deosebit să recunoască dreptul de posesiune.

În anul 1903, adecă atunci, când coloniștii din Moșnița au plătit mîia de coroane, la noi, conform datelor bursei de cereale, prețul mediu al grâului era 16 coroane maja metrică. Astfel când coloniștii din Moșnița deja după tragerea sortilor au plătit 1000 coroane, au dat Statului contravaloarea alor $62\frac{1}{2}$ măji metriche de grâu. De atunci au achitat în general 100 coroane pe an, deci în total 1300 coroane aur, aceia cari mai puțin au plătit. Fiindcă între anii 1903—1908 prețul grâului era în general 21 coroane, astfel au mai dat Statului încă odată contravaloarea alor 62 metricentri grâu, în total deci au plătit. Statului — afară de interesele achitate la timp — contravaloarea alor $122\frac{1}{2}$ măji metriche de grâu. Astăzi valoarea aceasta de grâu reprezintă 61,250 Lei, în general pro jugăr 2550 Lei.

Când coloniștii au aflat despre articolul 10 al reformei agrare, mai întâi prin presă au atras atențiunea opiniei publice asupra pericolului, care îi amenință din cauza seducerei cu rea voință a câtorva legislatori. Căci să ne credeți, d-le deputat, noi știm foarte bine numele acelora, cari au sfătuit, ca să nu zicem: au constrâns guvernul Averescu, ca contrar decretului de lege, emis de guvernul anterior, să iee în lege și acest articol. Și la d-l Iuliu Maniu au încercat la timpul său, ca să se aducă lege pentru nimicirea coloniștilor, dar acest bărbat de stat categoric a refuzat-o aceasta. D-Voastră desigur vă aduceți aminte, că guvernul Averescu a făcut să se voteze legea Garoflid în Cameră fără opoziție, după o desbatere de câteva zile. Când a căzut guvernul Averescu și cel liberal a luat în mână puterea, coloniștii au trimis o delegație la București. În luna Aprilie 1922 s'au prezentat la d-l președinte al Senatului, care a promis dreptatea. S'au prezentat și la d-l președinte al Camerei, la d-l Orleanu, care a declarat că consideră articolul 10 din lege în forma actuală, ca o dispozițiune *demagogică*, care trebuie corijată. S'au prezentat și la d-l ministru Constantinescu, care a spus, că ține de imposibil, ca din așa mici proprietăți, cum sunt ale coloniștilor, să se și iee ceva. Coloniștii și-au depus memoriul lor și la Palat. Și totuși, în decursul toamnei

1922, organele guvernului, a cărui ministru de agricultură a făcut declarația de sus, au început exproprierea pământurilor coloniștilor.

Ca să rămânem la comuna Moșnița, aici s'au lăsat câte 7 jugăre la un colonist, din 24, deci au fost luate 17. S'a fixat 1000 Lei drept contravaloarea unui jugăr expropriat, va să zică colonistul, care — precum am arătat mai sus — a achitat în valoare de grâu 2550 Lei, acum primește în schimb 1000 Lei.

Stimate d-le deputat! Dacă cugetați fără preocupare asupra acestor lucruri, trebuie să recunoașteți, că dela coloniști se ia pământul nu din necesitate economică obștească, ci sau din motivul ca să se răzbune actele fostei stăpâniri maghiare, sau pentru aceea, că coloniștii sunt maghiari și trebuie să ajungă cerșitori.

Legea reformei agrare are un articol, conform căruia din pământurile expropriate se vor tăia moșii mici de câte 16 jugăre, pentru colonizări. Aceasta acțiune în parté s'a și început. Se aduc români din Iugoslavia și deocamdată li-se dau în arândă forțată pământurile luate dela coloniști, ca d. e. în comuna Zenta nouă (Timiș). Ce credeți Domnule Deputat, putem considera de egalitate de drept aceea, că până ce reforma agrară prevede colonizări de 16 jugăre, pe de altă parte răpește dela coloniștii maghiari cele 16 jugăre plătite și lucrute de decenii, ca să le dee românilor?

Despre jicnirile coloniștilor am putea scrie încă foarte multe. Bucuros am descrie situația amară a fiecărei comune, dacă ați dori. În numărul 5 al revistei noastre a scris despre o comună d. dr. Iuliu Tornyá, un bun cunoscător al acestor chestiuni.

Dar așa credem, inaintea unui bărbat iubitor de dreptate și cele înșirate pot dovedi îndeajuns, că coloniștii sufer de o nedreptate și că pentru ei nu există egalitate de drept.

Să trecem acum la chestia proprietăților particulare din Ciuc.

Împăratul Iosif II. prin decretul No. 3686 din 27 Mai 1783, din teritoriile recăștigate prin pacea din 1769 a donat imobile în favorul și pentru incurajarea militarilor dela graniță. Au primit de acestea regimentul I. de grăniceri săcui din Ciuc, regimentul 11 de grăniceri români din Năsăud, regimentul 13 de grăniceri români din Banat, grănicerii săcui din Trei-Scaune și grăniceri români dela Făgăraș. Cei din urmă, grănicerii din Trei-Scaune

și Făgăraș, au împărțit între ei pământurile pe familii și astfel n'a rămas o avere complexă. Românii din Năsăud, Caraș-Severin și săcuii din Ciuc au menținut averea comuna și după ce s'a disolvat organizația de grăniceri și în decurcul deceniilor, prin organele lor autonome, au decis asupra scopurilor, pentru cari aveau să întrebuințeze venitul averii lor.

Legea agrară adusă de Consiliul Dirigent, în articolul 11 a scos de sub expropriere toate averile grănițerești, fără considerare la aceea, dacă proprietarii sunt români sau unguri. Partidul politic deci, care a cruțat pe coloniști, a fost drept și față de proprietarii averilor particulare din Ciuc. Legea aceasta însă a fost scoasă în curând din vigoare de cea votată de parlamentul Averescu, care e în vigoare și în prezent. Articollii 24 și 32 ai acestei legi dispun, că numai averea urmașilor grănicerilor români din regimentul 11 Năsăud se scoate de sub expropriere, celelalte în urma altor dispozițiuni ale legii, cad sub expropriere. Acest tratament inegal din partea Parlamentului a indemnât pe săcuii din Ciuc, să se adreseze prin memoriu ambelor Corpuri legiuitoare, cerând ca dispozițiunea legii, stabilită în articollii 24 și 32 pentru averea românilor din Năsăud, să se estindă și asupra averii lor de aceeaș natură. La memoriul nu a răspuns nici guvernul Averescu, nici cel actual, căruia încă i-s'a prezentat și astfel s'a început exproprierea. Organele de expropriere, instanțele I. și II. au scos de sub expropriere mai mult ca jumătate din avere, lăsându-o proprietarilor averilor particulare din Ciuc, Comitetul Agrar din București însă, în urma apelului înaintat în numele statului, a declarat, că aci nu e nevoie de expropriere, fiindcă averea întreagă privește și așa pe statul român.

Astfel situația acum e următoarea: urmașilor grănicerilor *români* din Năsăud legea fățiș a scos-o de sub expropriere; averea grănicerilor *români* din regimentul 13 Caransebeș, comisiunile de expropriere în urma procedurii, în întregime au lăsat-o, iar averea urmașilor grănicerilor *săcui* din Ciuc statul a luat-o în întregime.

Domnule deputat! Oare putem vorbi despre aceea, că săcuii din Ciuc se bucură de egalitate de drepturi cu românii din Năsăud și Caransebeș? E drept, hotărîrea adusă de Comitetul Agrar în chestia sechestrații averei, e și motivată. Dar spuneți, d-le deputat, ce nu se poate motiva?! Conform motivării Comitetului Agrar averea săcuilor din Ciuc a trebuit luată pentru că averea

aceasta a fost dată de imperatul Iosif II. în anul 1783 numai spre uzufruct, dar nu cu drept de posesiune; fiindcă dreptul de uzufruct al averei din chestie pentru atitudinea săcuilor din Ciuc în anii 1848—1849, pe motivul rebeliunii și călcării jurământului s'a luat și fiindcă atunci când împăratul Franț Iosif la 1869 a redat aceeaș avere iarăși săcuilor, pe lângă respectarea dreptului de proprietate al statului, a dat o iarăș numai spre uzufruct și încă nu familiilor de greniceri săcui, ci populației întregi din județul Ciuc.

Că această motivare cât e de forțată, abia credem să trebuiască a o dovedi. Doar din punct de vedere economic totuși este egal, dacă se dă pământul spre folosința vecnică sau spre folosința, care urmează dreptului de posesiune. Imperatul Iosif II. în acelaș chip a dat averea românilor din Năsăud și totuși de averea aceasta nu s'a atins nici legea agrară, nici autoritățile n'au declarat-o de averea statului.

Or, Comitetul Agrar se mai referă la aceea, că după 1849 imperatul Austriei din pedeapsă a și luat-o dela săcuii rebeli. E adevărat. Politica Vieneze, care decenii întregi a avut ca scop instigarea reciprocă a popoarelor din Ardeal și când acestea ucigându-se unul pe altul, au slăbit, le-a tiranizat deopotrivă aceasta politică naturală că a secvestrat averea aceloră, cari i-s'au împotrivit. Când însă s'a restabilit viața constituțională, Franț Iosif prin decisul dat la 16 Febr. pentru ajutorarea bunei stări a săcuilor a *redat* toată averea mobilă și imobilă posedată de săcui, împreună cu interesele întrate. În textul decisului *nu* e vorbă de donațiune, ci de *redare*. Că apoi statul maghiar cât de mult a respectat și dreptul săcuilor din Ciuc, ca și al românilor din Năsăud și Caransebeș și cât de mult a considerat averea lor de avere particulară, nu o dovedește nimic mai clar, decât faptul, că edificiile ridicate de comunitățile de avere le-a luat în chirie — de exemplu cazarmele, școlile ș. a. — și plătea pentru ele chirie anuală. Nu mai detaliam chestia aceasta. Fapt e, că averile particulare ale celor din Ciuc s'au secvestrat, până când ale românilor din Năsăud și Caransebeș au fost lăsate. De egalitate de drept deci săcuii din Ciuc nu pot vorbi și nici noi, văzându-le acestea.

Incă numai atât: ziarul *Banatul Românesc* cunoscut de șovinism față de minorități, în numărul 40 din 14 Octombrie 1923 astfel scrie despre starea comunității de avere din Caran-

sebeș: „Cine a trăit cu vre-o 35 ani mai nainfe în Caransebeș a putut, cu bucurie, să constate că românismul din acest oraș, am putea zice din întreagă Graniță, cu toate că era apăsător de o dominațiune străină, era la apogeul fericirii și a bunăstării sale materiale. Atunci românii i-și trăiau epoca de aur ai existenței lor fericite.” Să ne credeți, d-le deputat, săcuii din Ciuc nu vor face astfel de declarație despre epoca, care astfel asigură egalitate de drepturi.

Să vedem acum soarta comunităților de avere din Săcuime. Referitor la pădurile comunităților de avere legea agrară dispune că cantitatea, care se poate păstra capilor de familie este 5 jug., iar unde populația trăiește din industria casnică a lemnului, 7 jugăre. În Săcuime autoritățile de expropriere au redus și aceasta cota minimală și deși populația din Secuime de veacuri trăiește din industria lemnului, din pregătirea șindelelor și a cherestelei, își gătește el însuși uneltele casnice și sculele și le pune și în vânzare, deci într'adevăr trăiește din industria de casă a lemnului, la exproprieri nu s'a aplicat la nici o comunitate de avere măsura de 7 jugăre, ba s'au erpropriat și păduri, cari nu întrunesc nici o parte neînsemnate din cota, care ar fi trebuit să rămâie neexpropriabilă pe baza calculului de 5 jugări.

Exemple:

Teritoriul de pădure al comunității de avere Menașag este 1744 jugăre. În comună sunt 502 capete de familie. La cele 1744 jugăre de pădure ar fi trebuit să se mai dea 1770 jugăre pădure, dar în loc de aceasta, comisia județeană prin hotărîrea Nr. 73/1922, aprobată și de cătră instanța II, cu drept definitiv a luat comunității 370 jugăre pădure și pășune.

În comuna Taploța sunt 400 capi de familie. Conform articolului 33 din lege, pădurea comună, care ar fi să rămâie, socotind după capete de familie câte 7 jugăre, e 2800 jugăre. Comunității de avere din comună i-a rămas în total 1349 jugăre, și mai multe mii jugăre cu drept definitiv s'a expropriat prin hotărîrea comisiei județene No. 27/922. Pășune comunală este în comună 552 jugăre. Aceasta ar fi fost să se întregască — socotind câte 10 jugăre de familie — la 5520 jugăre. Nu s'a făcut nici o întregire, ba din contra, din pășunea comunei, posedată împreună cu alte comuni, 1190 jugăre s'au expropriat.

E caracteristică și chestia agrară a comunei S.-Dominic. Sunt 1244 familii, calculând câte 22 jugăre, la 27,368 jugăre ar

fi fost să se întregească pășunea existentă de 6066 jugăre. Dar dacă am socoti numai 10 jugăre și atunci ar putea reclama 12,440 jugăre. În loc de aceasta, s'au expropriat 3426 jugăre.

Legea agrară mai spune, că pădurea se poate preschimba în pășune numai după ce direcțiunea silvică își dă opinia și comitetul agrar învoirea. Par'că nici n'ar fi existat această condițiune, toate expropriările de păduri s'au făcut fără împlinirea acestei condiții și deși legea dispune, că pădurile comunităților de avere numai pe seama altor comune se pot expropria, în cari pășunea comunală și a comunităților de avere împreună nu ajunge măsura fixată de lege, totuși aceste exproprieri s'au ordonat fără excepție pentru „scopuri naționale”, ceea ce însemnează, că ele nu se vor întrebuița numai pentru singurul scop prevăzut de lege, ci vor fi anexate la moșiile fără destinație specială, din cari Statul își poate opri teritorii, cât vrea. D-le deputat, ne-ați deobliga foarte mult, dacă ne-ați comunica, unde s'au luat averi dela țărani, mici proprietari români pentru „scopuri naționale”? Noi nu cunoaștem asemenea exemple și astfel putem afirma, că și procedura urmată față de comunitățile de avere din Săcuime este o dovadă clară a inegalității de drept. De altfel, dacă vă interesează soarta averilor particulare din Ciuc și a comunităților de avere, vă rugăm să cetiți articolul d-lui Dr. Gabriel Pál, adus în numărul 1 al *Glasului Minorităților*.

Am putea dovedi și aceea, că latifundiile expropriate dela marii proprietari maghiari, astăzi sunt în mâni românești și că nimenea nu se grăbește a le împărți între țărani unguri din jur. Deoarece însă aci ar trebui să amintim și nume, aceasta o vom face numai după ce ne-am convins, că în d-voastră am aflat lecuiorul serios al doleanțelor noastre.

Neegalitatea impunerilor o vom prezenta la proxima ocaziune, rugându-vă să binevoiți a fi cu binevoitoare răbdare până atunci.

Cu deosebită stimă

Elemér Jakabffy
Ștefan Sulyok
Iosif Willer.

Criza de numărare.

De Armin Kabos

membriu în comitetul Asociației Comercianților din Timișoara.

Un simptom trist, care privește deopotrivă cetățenii de toate categoriile din România-Mare este: *criza de numărare*, care ca un dictator omnipotent și-a înfipt unghiile omorâtoare în toate ramificațiunile vieții economice și sociale.

Criza de numărare în desfășurarea ei îngrozitoare și de mare importanță s'a așezat pe viața României Mari și ca un moloch sugerează puterea vitală, care e tezaurul indispensabil al progresului unei națiuni. Criza de numărare, ca problemă economică primordială, dela rubrica economiei publice a trecut — firește — la coloana articolelor de fond, ca prin o trompetă, care trezește țara întreagă, să anunțe *pericolul național*, să anunțe efectul zdrobitor și împiedecător de orice progres pe timp de decenii al crizei de numărare, ca al epidemiei celei mai periculoase.

Destinația monetei, ca al unui obiect de circulație și de schimb, e clară și lămurită. Are să alimenteze industria, comerțul, instituțiile de stat și orășenești, așezămintele culturale, igienice și umanitare, cari sunt fundamentul, cari însemnează mărirea națiunii și în fine are să stea la dispoziție totdeauna pentru onorarea corespunzătoare a prestațiunilor muncii omeștii. Față de aceasta la noi de doi ani de zile se face cea *mai nenorocită politică financiară a deflațiunii*, a cărei rezultat este, că puterea banului nostru în țară tot mai mult slăbește, iar trecerea lui externă scade mereu și astfel pe lângă scumpetea a cărei creștere o înțelegem și pe lângă lipsa concomitentă de numărare, nu ne putem procura nici sumele neapărat trebuincioase pentru acoperirea minimală a celor mai elementare necesități ale vieții.

Numărarea, care ne stă de prezent la dispoziție, respective care pe lângă neînchipuite carnetele îl putem scoate din tresorul băncilor sau al altor capitaliști, este atât de puțin, încât cu ajutorul acestuia este imposibil a duce un trai demn de lumea

culturală. Numărarea asta poate că ici-colo, câtva timp va fi deajuns să trăim o viață primitivă, dar dacă nu putem în grabă introduce în viața noastră de stat și economică circulația naturală a banului, atunci încetează toată ambițiunea și creațiunea omenească și dăm înapoi, adecă recădem la nivelul vieții sociale și de stat primitive, care era înainte cu secolii.

Dorind a lămuri cu precauțiunea și obiectivitatea corespunzătoare problema grea și fatală a crizei de numărare, înaintea tuturor cetățenilor României, spre scopul acesta ne-am adresat la conducătorii chemați și poate în primul rând interesați ai diferitelor categorii sociale, astfel problema gravă și vitală fiind, lămurită din toate părțile, să ajungă mai aproape de posibilitatea rezolvirii. Din conversația avută cu conducătorul unei importante instituțiuni financiare din Timișoara, au rezultat următoarele constatări interesante:

Cauza actualei crize de numărare o vom găsi între altele, dacă comparăm populația României de dinainte de război cu circulația monetară a României vechi și populația României de azi cu circulația monetară actuală. În România veche cu $7\frac{1}{2}$ milioane locuitori în anul 1916, înainte de intrarea în război din circulația monetară cădeau pe câte un locuitor 800 Lei, ceea ce corespundea conform cursului de atunci la 90 franci elvețieni. Astăzi din stocul monetar de 16 miliarde — având în vedere, că populația totală a României întrece 18 milioane — cade pe fiecare locuitor cam 20 franci elvețieni. Această simplă expunere tehnică arată deja, că România — în raport cu populația actuală — n'are circulație monetară suficientă. La comparația aceasta trecem cu vederea circumstanța importantă, că organizația economică a României de azi e cu mult mai avansată, ca aceea a României de dinainte de război.

Cauza fundamentală a actualei crize de numărare il vom găsi în politica deflațiunii. Se vede, că ministrul nostru de finanțe a luat ca bază și pildă pentru politica sa financiară, politica fostului ministru de finanțe ceh, Rasin, ceea ce se poate dovedi, este o *greșală catastrofală*. Orice politică e bună, dacă are condițiunile preliminare. Rasin în general a judecat bine poporul și țara lui, când a ales politica deflațiunii, fiindcă Cehoslovăcia a moștenit dinainte de războiu o industrie, care avea la bază tradițiuni și o politică tare financiară, iar populația economică e una dintre cele mai bine educate popoare ale Euro-

pei centrale. Cehoslovacia, între altele, fabrică articoli de masă cari sunt necesități primordiale și cu cari se poate prezinta ori-când pe piețele mondiale, dacă coniunctura e aptă și aceasta pentru articolele de masă din piața mondială e numai de timp. Astfel de articole sunt în primul rând: zaharul și fierul. Articolele aceste se oferă de sine pentru adunarea acoperîrei de aur, care e baza valutei cehe. Pe lângă aceste condițiuni preliminare se poate califica de corectă concepția lui Rasin, conform căreia e drept, că în urma politiceii de deflațiune se va naște o scumpete enormă în țară și se va scumpi și producțiunea, fiindcă politica deflațiunii invoacă totdeauna coeficienți, cari nimicesc o parte din unitățile economice, dar industria și comerțul bine bazat, care dispune de știința și capitalul societar necesar, va suporta criza, ba mai mult, va eși întărit din luptă. Cu drept și bine a zis deci Rasin: „Piară ce nu-i bun, rămâne ce-i ales.” Se aplicăm acum aceste condițiuni României. Vechea România n'a adus în imperiul nou economiști publici de nivel european, nici industrie și comerț mare și cu temeiu tare. Teritoriile noi au adus o industrie, în câtva dezvoltată, despre care însă — dacă vroim să fim drepti — nu putem afirma în general, că am fi avut în fața noastră o industrie tradițională și care dispune de mari rezerve financiare, fiindcă ne aducem aminte bine, că în Ungaria veche — afară de unele întreprinderi vechi, onorabile — industria era un vlăstar, care avea nevoie de mult sprijin și care a stat în crâncenă luptă de existență cu industria superioară austriacă.

Toate condițiunile, cari erau pentru concepția lui Rasin, lipsesc în România și pentru aceasta ni s'a format convingerea, că la noi nu are loc politica deflațiunii, fiindcă până când în Cehoslovacia politica deflațiunii a distrus numai o parte din unitățile economice, la noi — dacă guvernul continuă neschimbat aceasta politică — se va nimici partea mai mare a unităților economice.

În scurt: politica deflațiunii acolo are loc, unde se găsesc în mare măsură știința economică dezvoltată și unitățile, cari dispun de mari rezerve financiare.

Putem constata și aceea, că politica deflațiunii este acomodată a înbunătăți situația financiară a unei țări, dar numai atunci, când posedă condițiunile susarătate. Suntem nevoiți deci a desaproba politica guvernului, când după *încercări de doi ani*

cu o insistență încăpățînată ține la direcția politicei sale, deși se îngreunează din zi în zi situația economică fără că scopul dorii — ridicarea valutei — să se observe, ori să se poată spera, ba chiar din contra, prin aceasta s'a stricat, fiindcă a micșorat valoarea internă a Leului și n'a fost în stare să susțină încrederea străinătății față de Leul nostru.

Că țara pe lângă politica aceasta a ajuns până aci, a fost de prevăzut, chiar pentru că au lipsit condițiunile politicei deflațiunii. Nu se poate însă fără orice rezervă desaproba nici actuala politică financiară a guvernului, deoarece *dacă ar recunoaște pe față eșecul și ar renunța la politica deflațiunii și fără tranziție ar trece la aceea a inflațiunei, ar aduce asupra țării o și mai mare catastrofă, decât relele cauzate de politica de pîn' acum.* O rezoluție corectă ar fi a trece dela politica deflațiunei la cea a inflațiunei așa, ca cel puțin în parte să se acopere cu vaiuta forte emisiunile treptate de bancnote.

Părerea sus arătată a expertului financiar dovedește falimentul total al politicei deflațiunii, dar cum, în ce mod am putea scăpa din pericolul național ai crizei de numărare?

În revista aceasta nu e loc, ca să înșirăm și părerea fruntașilor din alte categorii sociale, pentru aceea arătăm numai cele ce sunt de făcut de urgență, prin ce se va putea opri eventual izbucnirea totală a catastrofei. E incontestabil, că de urgență trebuie să se procure numărare, fiindcă de exemplu chiar și mizeriile de locuințe, atât de umiltoare pentru demnitatea omenească, strigă în fața întregii lumi civilizate necesitatea construcțiilor, necesitate care nu se mai poate amâna și care slăbește din rădăcină progresul existenței noastre. Industria, comerțul, cultura au nevoie de numărare suficient, cum are nevoie organismul de aer. Aerul lumii economice de azi e banul.

Cum să ne procurăm plusul necesar de bani? Prin inflațiune? Aceasta ar însemna pe lângă administrația civilă și financiară de azi numai o nouă catastrofă.

Convingerea noastră este, că guvernul pentru înlăturarea provizorie a crizei de numărare, mai urgent ar avea să achite în numărare datoriile interne ale Statului, cari întrec peste 3 miliarde. Dacă industria și comerțul indigen ar primi dela Stat dreptele pretenții, de cari sunt lipsite de mult timp, atunci în decurs de 24 ore s'ar simți un neînchipuit avânt economic și ar urma o respirație pentru fiecare locuitor al țării. Aceste 3

miliarde ar trebui să le procure Statul — spre a ocoli inflațiunea — prin împrumut extern. Și datoria internă în Lei să o achite Statul prin valuta externă forte, spre a nu produce în timpurile aceste nefavorabile o inflațiune a Leului.

Datoria a doua a guvernului, nu mai puțin importantă, ar fi să întocmească — reținând învățăturile din legea veche re-dactată rău — o lege bună a speculei, spre a înfrânge voința de speculă, care se ivește la bănci și capitaliști prin seducerea situației. În o lege severă ar trebui să se fixeze maximalul do-bânzii, ceea ce dacă se va întâmpla, ar scoate în curând din tresourile bine încuiate ale băncilor și capitaliștilor multe mi-lioane de Lei, pe lângă condițiuni mai reduse. Băncile atunci nu vor mai avea interes să producă eventual și în mod artifi-cial criză de numărare, fiindcă chiar pe lângă lipsa cea mai mare de numărare, nu vor putea să pretindă camătă mai mare, decât cea prevăzută de lege.

Astfel s'ar micșora deodată scumpetea și am face primul pas pe cărarea grea a rezolvirii crizei de numărare.

Rugarea alor două milioane de copii.

De Dr. Arpad Paál.

Cam la cinci milioane se poate evalua numărul locuitorilor aparținători minorității etnice în România. Din aceste cinci mi-lioane, cam două milioane pot să fie copii, fie mici, fie în etate de școală. Parte acum au supt sau sug, odată cu laptele mamei, cuvântul cel dintâi, acum își însușesc înțelesul întâi al orientării în lume, manifestarea cea dintâi a științei, puterea de explicare a limbii sale. Parte acum vroește a întrebuița puterea aceasta a limbii la câștigarea mai multor cunoștințe, acum ar trebui să înflorească și să devie rodnică aplecarea firească îmbobocită, acum ar trebui să pârguiască spre soliditatea existenței în viață. Cele două milioane de copii ar dori să crească mai departe din suc-ul admirabil al laptelui mamei; și viața mare așa vrea să crească aceste vieți mici, să nu le împiedece nimic, să nu le amețească spre adormirea spiritului lor, să nu lăncezească cor-pul lor pe urma nici unei mizerii, nici unei siluiri.

Natura a împărțit aceste milioane de copii pe fiecare la

laptele lui de mamă, la creșterea lui în limba maternă, la dezvoltarea succesivă a licăririi spiritului său. Și asupra milioanei de copii apare o voință întunecoasă, care urmărește răpirea lor din mâna naturii și a-i supune cu forța unei speciale sorți artificiale. Sărmani copii! Sunt atât de mititei, atât de inocenți, atât de vrednici de-o soartă mai bună, căci soarta părinților lor a fost mai mult căderea și ei, micuții, au luat parte deja la aceasta cădere. Simțesc și ei neliniștea, nesiguranța aceleiași situația mai lipsită de pâine și de haine. Oare nu le poate rămâne nici aceea, ce li-a dat laptele de mamă? Prin laptele de mamă oare ei au supt nu numai limba maternă, ci și nenorocirile vitrege, continue ale vieții? Împreună cu picăturile albe de lapte și soarta neagră? Sărmani copii...

Dar închipuindu-ne în fața ochilor noștri fețele celor două milioane copii, totuși ne îngrozim asupra acestei voințe fatale, care vrea să șteargă din ei conturile formării conștiinței prime. Ne îngrozim asupra acestui nou irodianism, care urmărește ruperea dela trunchiu a acestor două milioane copii. Căci de asta e vorba, când învățământul școlar se pune în fața limbii materne. Copilul atunci la școală nu va fi instruit pentru el însuși, ci pentru negarea sa și a părinților săi. *Interzicându-se limba lor maternă prin școală, milioanele de copii vor fi puși în situația nemiloasă a forței, că sau școala s'o urască, sau vatra părințească.* Ce cultură și ce știință se poate naște din această scârbă? Căci ce se ridică cu fiecare literă, se reduce prin aceea ură și bucuria a tot profitului spiritual se va otrăvi prin această pornire dăunătoare. În sfârșit copilul nu va ști nimic nici în limba lui maternă, nici în limba forțată a școlii. Fețele celor două milioane de copii vor îmbătrâni de amărăciunile demoralizării vieții și se vor zgâria de repugnările neînțelegerii de tot felul.

Învățământul în contra limbii materne poate fi politică, dar și ca politică este rău. Din copii instruiți contra influenței mamelor se vor face masse nelămurite la minte, nesatisfăcuți în dorința lor de-a ști și nemulțumiți cu situația lor socială. Rupti din comunitatea naturală nu vor găsi altă comunitate firească. Fără simțul de comunitate vor fi inconștienți la tendințele lor de afirmare, știința lor naturală degenerază în capacitate de speculațiuni dăunătoare, ori scade până la stupiditatea neîncrezătoare în nimeni și în depravarea sărăciei pline de ură.

Evoluția aceasta păgubitoare s'ar putea preveni numai prin cultura naturală, aceasta însă s'ar putea face numai prin școala cu limba de propunere maternă.

Școala cu limba maternă va putea să facă să se înțeleagă și limba Statului, dorită de politică, va putea propune și aceea conform situației fiecăruia sau cel puțin va putea provoca aplecarea, iubirea și simțul necesității față de ea. Și pe partea aceasta școala cu limba de predare maternă este singurul mijloc acomodat și rațional spre dezvoltarea naturală a cunoștințelor de limbi dorite de politică. Dar dacă politica vrea să-și facă sieși și pentru sine școli și dacă pentru aceasta cu multă foame îmbucă limbile materne, atunci operează (a fel cu acela, care prin forță mecanică vrea să prelungească într'un copac uriaș un vlăstar abia ieșit din pământ. Vlăstarul nu se lungește în copac, ci se rupe dela rădăcină, devine creangă uscată, bună pentru foc.

Ori poate chiar aceasta o ar vrea politica? Nu credem, nu o putem crede. Politica vrea numai să audă răsunetul unei singure limbi, cel puțin în timpul generațiilor viitoare. Pentru aceasta dorește aranjarea școlilor contra limbilor materne. Azi din școlile cu limba maternă face școli cu două limbi, mâne cu ceva pretext eliminează limba maternă și aceasta fiind tendința, învățământul va fi nesigur. Politica crede că pentru nesiguranța aceasta se vor plictisi minoritățile și se vor învoi că copii lor să fie învățați contra limbei lor. Și astfel conform calculului politicei va veni timpul când totul va fi de o culoare și de un sunet, când școala va învinge diferențele etnice și fără sânge va aduce dublarea extinderii naționale unei majorități. Această desfășurare ideală se desprinde înaintea ochilor politicei, pentru aceasta face machinațiile sale în contra naturei.

Dar desprinderea aceasta își trage liniile sale în aer. Și e întrebare, dacă este de o frumosețe atât de absolută și bună uniformitatea închipuită de ea? Viața naturală se bazează și se mișcă în mulțimea variațiilor. Din variații, din multe colori, din multe sunete se desfășură spiritul înmulțit al vieții, *măreța armonie superioară*, care trebuie să se desvolte de omenime tot mai perfect, *deci în tot mai multe variații*. Omenimea progresează spre variații cât mai multe și astfel politica unui stat, care tinde la uniformizarea tuturor, se opune progresului omenimei. Din acela se descopie în neînțelesul obscur, în disci-

plina de fier tristă, rece și înjosoare, care încătușează în atmosfera de nemișcare a mumiiilor, atât corpul, cât și sufletul. Decadența, descopcierea și ieșirea aceasta din armonia comunității omenești: aceasta e egală cu moartea. Visul de uniformizare al politicei e migălirea cu conturile morții, nu voința sănătoasă a vieții.

Și icoana aceasta slabă se desemnează în aer. Deși stau în fața ei corpuri viețuitoare — suflete cari trăiesc și inimi cari bat — milioanele de creeri cugetători prin armonia gândirilor și simțirilor acordează înălțimile senzibile ale problemelor vieții. Aceste nu se pot străpunge cu creionul de desemn și cu acul paragrafelor. Inimi și creeri nu se pot săgeta numai pentru aceea, ca să ajungem spre câștigarea terenului de desemn în aerul gol. Iată și acum ochii alor două milioane de copii privesc curioși la această voință de a desemna. Din creerii acestor capete de copii vreau să facă vopseală de o culoare. Nu vă doare, să spargeți atâtea capete mici? Nu vă doare viitorul acestor copii? Nu vă doare durerea cea multă a mamelor, gândurile părinților, cari stau în umbră înapoia acestor fețe de copii?

Trebue să se sperie și politica de fatala ei voință mare. Privirea plină cu lacrimi a două milioane copii se adresează domnilor politicieni și în privire voința lor de viață. Așa îi roagă: „Nenișorilor, faceți-ne școli nu pe placul d-voastră, ci pe placul nostru!”

Dacă în redactările noastre vor obveni oareșicari greșeli gramaticale sau de topică, rugăm onorații noștri cetitori, să fie cu considerare la aceea, că fiind crescuți și aderenți al culturii maghiare, în decurs de 4 ani ne-a fost imposibilă însușirea mai perfectă a limbei române și astfel sperăm, că eventualele erori vor fi scuzabile, drept răsplată a stăruințelor noastre serioase.

Campania de presă în chestia iredentismului.

De Dr. Iosif Horváth.

Declarațiile făcute de către presa românească în reflexiunile la articolul meu apărui în numărul 4. al acestei reviste sub titlul „La chestia iredentismului” arată, că argumentele depuse în articolul numit n’au ajuns scopul, de a atrage atenția ziaristicei române asupra însemnătății chestiei menite a determina prosperarea ori declinul popoarelor român și ungar, și a risipi ideile greșite astăzi dominante în viața publică.

Soartea ungarilor și românilor timp de mai multe secole fiind în strânsă legătură, ar fi de așteptat, că presa românească să se ocupe mai serios de chestiunea: *ce sunt principiile fundamentale ale unei politici corecte de naționalitate, există căi ori ba pentru împăciuirea ungarilor?*

În aceasta chestie hotăritoare n’am obținut nici un răspuns, declarațiile apărute n’au căutat să ajungă fondul chestiunii, ci s’au mărginit la unele obiecțiuni sporadice, neesceptând nici pe d-l Nicolae Iorga, care numai una accentuiază, anume că ungarii n’au făcut declarație corespunzătoare fața de îngâmfările afirmative ale regentului Ungariei, Nicolae Horthy, care ar fi amenințat cu reocuparea Ardealului „călare pe Ducipalul lui Arpad.” Din intrelăsarea unei declarații de fidelitate deduce d. Iorga în numărul din 21 Septembrie a. c. al gazetei *Neamul Românesc* nu expressis verbis, ci tacite iredentismul ungarilor rămași în Ardeal.

Față de această expunere a relevat d-l dr. Iosif Willer în numărul 5 al revistei în chip nimerit, că declarațiile reclamate de d-l Iorga ungarii le-au făcut de mai multe ori, gazetele, politicianii, partidul maghiar, ca organizație politică a ungarilor, în frunte cu președintele Samuel Jósika au declarat, că ungarii acceptează baza creată de pacea dela Trianon și caută colaborarea cu românii.

Declarația aceasta au repetat-o în camera deputaților domnul Gheorge Bernady, iar în senat d-l dr. Béla Fülöp, deci s’a satisfăcut dorinței d-lui Nicolae Iorga, cu toate că astfel de declarațiuni, cum se va vede din cele ce urmează, sunt indiferente pentru meritul chestiunii.

La punctul acesta trebuie să observ, că nu pot crede, ca astfel de politician, cum este regentul Horthy, care a scos Ungaria din greutăți formidabile, s'ar fi folosit de cuvintele lui atribuite. Aceasta ar fi mai puțin o neistețime vădită, ce n'are să comită un bărbat de stat, care voește să ajungă ceva. Știrea aceasta s'a născocit pentru alarmarea publicului, ca și cea, că la edificiul parlamentului unguresc este arborat steagul de doliu și nu se va scoate de acolo până la realipirea părților deslipite. Știrea aceasta apărută în mai multe gazete din București nu este adevărată cum s'a constatat deja dar verosimil nu este adevărată nici declarația afirmativă alui Horthy, e pusă în gura lui. Invențiunea acestor fel de momente este potrivită pentru iritarea publicului, însă contribuie numai la întunecarea chestiunii și nu la deslegarea acesteia.

Adevărul, ce nu poate fi contestat, este următorul: *iredentismul nu poate fi făcut artificial, nu se produce prin agitatori, ci prin politica rea a guvernelor. Iredentismul nu este productul agitațiunii, ci productul guvernării greșite.* Dacă politica oficioasă a României aplică învățăturile istoriei și științei sociale și în mod serios va proceda la cucerirea sufletească a minorităților, groaza iredentismului de singur se va risipi și dezarmarea naționalităților se va realiza.

Este cert, că unгурimea nu refuză din principiu colaborarea cu românimea, neamul principal a României. Atitudinea aceasta, care diametral se deosebește de atitudinea românilor în vremea stăpânirii ungurești, provine în parte din resgândirea și în parte din instinctul politic al unгурilor, care dictează, că poporul român și unгур sunt avizați unul la altul și înfrângerea unui popor inevitabil va cauza și nimicirea celuilalt. Români și unгурi sunt la fel amenințați de panslavism și deși Rusia deocamdată nu poate continua o politică agresivă față de vecinii săi, însă starea de acum va înceta după înlăturarea inevitabilă a bolșevicilor. Dacă între timp nu se va realiza împăciuirea românilor și unгурilor, valul panslavismului va ineca amândouă popoare. Greșala că aceste două popoare n'au aflat calea întovărășirii inaintea războiului mondial, nu se va putea repeta fără a exercita urmările ei funește. Cumpănirea momentului acestuia lipsește în politica de naționalitate de pân' acum și în polemia pornită în chestiunea iredentismului.

The Oxford Hungarian Review.

(Revistă maghiară din Oxford.)

Această minunată revistă o editează *Liga maghiară a dreptului de autodeterminare din Oxford* și un articol al numărului ei din luna Mai descrie liga aceasta. Ea în Novembrie a. c. va avea doi ani de funcționare. Activitatea și-a început-o cu o foaie volantă, în care s'a reprodus discursul rostit de *Lordul Newton* în Camera Lorzilor. Imediat după aceea a scos o altă foaie volantă despre «*Greșelile păcii dela Trianon*». Aceasta s'a împărțit trecătorilor pe stradă la Londra și alte orașe de cătră membrii ligei. Odată cu apariția acestor foi, a pornit o revistă, redactată de *Waterhouse* și *Adams* sub titlul *Chains* (Lanțuri). Membrii din Oxford au călătorit la Londra și cu tricolar roșu-alb-verde la butonieră s'au așezat pe străzi și acolo au vândut broșurile. *Chavasse* a pictat înveliș artistic pe seama revistei și s'au vândut chiar toate exemplarele. Totuși numai singur acest număr a apărut din foaie. În locul ei a pornit *Revista*.

Pe lângă activitatea literară au aranjat meetinguri. Cel dintâi a avut loc în *Town-Hall* unde au vorbit lordul Newton, E. Ashmead-Bartlett și căpitanul Wheatley-Crowe. La meetingurile, cari s'au ținut mai târziu, s'au învitat și conferențieri maghiari, între alții profesorul universitar Dr. Alexandru Krisztics și din Ardeal exploratorul cu renume mondial și savantul geograf: baronul Nopcsa. În luna Iulie 1922 Liga a organizat excursiuni în Ungaria și în statele vecine, locuite de unguri; conducerea excursiunii au primit-o cinci profesori universitari din Oxford: Highiam, Morrah, Harris, Iulian Huxley și Cary.

Liga între timp a căutat legături în toate părțile. La secretariat curg scrisorile din Anglia, America și din Continent. Are un birou de informațiuni, care dă deslușiri celor cari se interesează despre stările maghiare. Secretarul general e H. E. Mc. Clure Smith, Oxford, Ballist College.

Primul președinte al ligii a fost Witkinson, iar după ce el a plecat din Oxford, a ajuns de președinte Dr. Connell. Vice-președinți sunt admiralul Mark Kerr, colonelul Aubrey Herbert și căpitanul Walter Ellist. Redactorul revistei e R. Denne Waterhouse.

În anul al doilea de activitate Liga a aranjat afară de meetinguri și concerte, fără taxe de intrare, dar după puțină vreme la un nivel înalt. La primul concert au cântat Ernest Dohnányi și Pécskai și în program era exclusiv muzică unghurească; Dohnányi a cântat compozițiile sale proprii.

Dintre articolii numărului din Mai amintim următorii:

Admiralul Lord Mark Kerr sub titlul „Self-determination” scrie despre dreptul de autodeterminare. E curios, zice, că în Anglia cât de puțin simț au oamenii față de acest drept și principiu, care de altfel se obișnuiește a se pretinde cu mai mult zgomot chiar din partea acelorora, cari deneagă acest drept vecinilor săi. Trebuie săgândărată nepăsarea engleză, fiindcă pe Continent lipsa dreptului de autodeterminare e germenul cel mai periculos al războaielor viitoare.

Scotus secundus Viator scrie despre „chestia minorităților”. (The minority question). Autorul a parcurs statele succesoare și își adună experiențele sale câștigate în cale. România, Sârbia și Cehoslovacia au aceeași politică față de minorități și lucrează cu aceleași metode.

Cea mai remarcabilă operă comună a lor, este *reforma agrară*. O aplică la fel și cu ipocrizie invoacă pretenții sociale, la cari în realitate nu se gândește nici unul dintre ei și la toate trei adevăratul motor are caracter politic și național. În Ardeal — zice — partea cea mai mare a pământului era și înainte în mâna țărănilor; proprietate mare în înțeles englezesc acolo nici nu era. În Anglia moșiile mari față de cele din Ardeal sunt într’adevăr mari. Moșiile expropriate mai mult se confiscă, decât să se răscumpere, deoarece prețul de expropriere nici nu se apropie de prețurile de azi ale pământului. Și ce-i mai mult, nici acest preț nu se plătește în numărar, ci cu bonuri de Stat, cari aduc 5 la sută dobândă. Astfel vechii proprietari maghiari simplaminte ajung deposedați. În Cehoslovacia și Iugoslavia s’a agravat reforma agrară prin aceea, că pământurile expropriate nu se împărțesc între locuitorii băștinași, ci între coloniști aduși din mari depărtări, între legionari cehi, muntenegri și ma-

cedoneni. Procedura sârbilor o aseamănă cu aceea, dacă englezii ar împărți pământul lor cel mai bogat și mai bine lucrat între eschimoși. Prin reforma agrară sârbă s'a nimicit bogatul rezervoar de cereale al Europei centrale.

O altă procedură comună în Statele succesoare e aceea, cum se distrug instituțiile de educație. Pretextele pentru închiderea școlilor sunt la fel: ori se invoacă statistica etnografică (care se falsifică), ori se atribue școlilor greșeli și iregularități, ori se sustrage subvențiunea de stat sub oarecare motiv. Astfel sugrumă cu încetul cultura minorității. Universitate ungurească nu admit pe teritoriile lor, îngreunează supușilor săi cercetarea universităților din Ungaria, așa că pe viitor nici n'or mai fi noi profesori maghiari, cari să ocupe în școlile maghiare locul profesorilor vechi.

Autonomia orașelor a încetat cu totul. Domnii noi simplaminte octroiază oamenii lor cetățenilor, ori le place, ori nu. Reprezentanța parlamentară este o simplă comedie, mai ales în România și Iugoslavia. Metoda de alegere a partidului liberal român este cunoscută în întreaga Europă mai ales pentru faptul, că în escrocheria aceasta uimitoare („magnificent swindle”) copilul iubit al Antantei-Mari, partidul național ardelean a suferit înfrângerea cea mai mare. Populația Ardealului este de altfel în 55% românească și în 30% ungurească; la constituirea parlamentului la aceasta nu s'au gândit cei în drept. În scupcina din Belgrad nu este nici un deputat maghiar din simplul motiv, că nu sunt alegători unguri. Dreptul electoral, e drept, că este universal, dar funcționarii cari au completat listele electorale, au lucrat pe baza instrucțiilor speciale.

Scotus secundus Viator trece apoi la politica vandalizmului. S'au dărîmat statuele cari reamintesc cultura sau istoria maghiară. S'au zdrobit multe opere fine de piatră și bronz. S'au distrus nu numai statuele militarilor și politicianilor, dar și ale poezilor și artiștilor. Din Ungaria nu admit să între în țările lor ziare, reviste și cărți.

În fine mai vorbește despre maltratări, despre agenții advocatori, despre ordonanțele și dispozițiunile ațățătoare și constată cu regret, că lumea acum poate vedea chiar și în Europa centrală mizerii, cari erau mai înainte numai în Turcia locuită de greci și în Grecia locuită de turci. Statele succesoare au reușit să împiedece rezolvirea celei mai importante chestii din

Europa centrală, a chestiei minorităților. Gilbert Murray arată drumul, care trebuie umblat. Dacă nu se urmează, nu rămâne altă soluție, decât schimbarea tratatului de pace.

William *Teeling* referează despre excursiunea ligii în Ungaria. Aseamănă Budapesta cu Bucureștiul și cu Belgradul, constată deosebirea culturală și vorbește despre suferințele sufletești ale maghiarilor deslipiți: răpiți din o cultură mai înaltă, au ajuns sub guvernare și în situație socială orientală.

Dionisie *Sebess* într'un studiu foarte serios și amănunțit se ocupă cu politica agrară din Europa centrală și din Rusia. În anexă arată cu date multe deosebiri între reforma agrară din Vechiul Regat și Ardeal. Dar *Sebess* este ungar și datelor lui se poate opune ușor aceea, că autorul e un ungar...

Iulian *Huxley* sub titlul „Știința și naționalitățile” zugrăvește o iconă de desperat. Se poate vorbi de industrie națională, de literatură națională, de artă națională, dar unde știința devine națională, acolo știința moare. Dovedește cu o sumedenie de date, că naționalismul irațional cum distruge viața științifică. Să amintim câteva: în România s'a întâmplat cazul *Nopcsa*, când unuia dintre cei mai de seamă exploratori i s'a făcut imposibilă opera științifică. Geologii iugoslavi au cerut dela Institutul geologic ungar datele referitoare la cercetările geologice din Croația. Dar fiind acest op scris în limba maghiară, funcționarii vamali la frontiera sârbă l-a sfârticat. Un grup de geologi americani a vroit să studieze situația geologică a Tatrei și a chemat de conducător pe savantul care a făcut explorarea geologică a Tatrei. Dar acest savant era ungar. Geologii americani au cerut din Praga pe seama savantului maghiar permisul de-a putea călători în Cehoslovacia, dar această cerere la Praga în modul cel mai categoric a fost respinsă. „The Americans were so bewildered that they had hardly room to be cross”.

Redactorul scrie apoi despre cartea lui Robert Birkhill „Seeds of war” (Fructele războiului). Cartea lui este una dintre cele mai importante și e plină cu puncte de vedere înalte. Spre a cunoaște importanța acestei cărți, e destul să știm, că *Wallace Candy* la paștile trecute a ținut o prelegere publică asupra ei.

*

Cele scrise de *The Oxford Hungarian Review* le-am reprodus pe seama publicului românesc spre a întreba membrii

lui, ce cred, oare e posibil a se cumpăra profesorii de universitate din Oxford cu coroane rele maghiare, sau cred, că noi minoritățile am avea bani pentru a cumpăra condeii acestor oameni de seamă? Suntem convinși, că oricare om, care cugeță limpede, va vedea, că nu banul nostru și nu influența noastră face să se scrie articolele aceste, ci vederea clară, care o are totdeauna intelectualul englez și prin care a constatat totdeauna nimerit, care politică duce la catastrofă.

De ce nu ne place limba română?

În urma politicei arbitrare a guvernului, școlile minoritare și îndeosebi cele maghiare sunt la pragul nimicirii lor. Co-moara noastră cea mai temută, limba noastră maternă vrea să ne-o iee ordonanțele școlare repetite, nu e mirare deci, dacă desperați căutăm, ca cel puțin dintre pereții școlilor noastre să nu se elimineze limba noastră proprie. Nici când nu s'a pronunțat un singur cuvânt în *contra* propunerii limbei române; nici când nu s'a detractat din punct de vedere estetic limba română și învățarea ei am afirmat-o totdeauna a fi nu numai de datoria noastră, dar și interesul nostru primordial. E deci de neînțeles, cum unele ziare românești prezintă lucrul, ca și când minoritățile ar duce o luptă desperată în *contra* limbei române și nu *pentru* limba lor proprie. Așa de exemplu foarte curios poate atinge minoritățile articolul de două coloane al ziarului *Universul*, din 12 Octombrie a. c., care sub titlul principal «*Limba română*», atrage atenția prin următoarele sub-titluri: «*De ce nu place minorităților? — Este o limbă barbară? — Ultimele cercetări și concluzii* » Acest articol scrie între altele:

„Nu place minorităților noastre limba română și cer pășuiri ca să o învețe, sau mai bine zis, ca să n'o învețe. Lucrul pare atât de ciudat, când în interesul lor ar fi să se poată înțelege cu autoritățile Statului în care trăiesc și unde au afaceri. Dar îndărătnicirea acestor minoritari ne obligă să privim chestiunea și din alt punct de vedere.

Este limba română o limbă barbară, greu de pronunțat și urâtă la auz?”

(Urmează apoi o deducție foarte interesantă referitor la originea clasică a limbei române; apoi câteva epizoduri, cari afirmă că muzica limbei române este foarte plăcută urechilor străine. Concluzia):

„Atunci de ce nu place minoritarilor? Pentru că n'are vorbe chilo-metrice ca germana sau ruseasca? Nu aceasta e cauza, ci prejudecata că aceasta e limba valahilor, iobagilor de ieri, buni să procure numai bogăție magnaților și grofilor...”

Nu putem accentua destul, cât de fără obiect sunt astfel de articoli. Noi minoritățile, apreciem frumusețea limbii române și dacă învățători și funcționari bătrâni cer păsuire, aceasta nu o fac din antipatie, nici din îndărătnicie, ci din motivul ușor de înțeles, că fiind în etate și chiar unii bătrâni, le cade greu a învăța o limbă nouă lor. Cu câtă trudă căutăm să fim înțeleși și în limba română — așa credem — este dovadă grăitoare revista noastră minoritară, redactată în limba română: *Glusul Minorităților*.

Cu toate acestea, să nu ne iee în nume de rău *Universul*, vom face o modestă observație. Puternicul confrate zice, între altele, că este în primul rând interesul nostru propriu să ne putem înțelege cu autoritățile Statului. Dacă nu ne înșală memoria, odată, nu de mult, tocmai românii susțineau ca jignire mult reclamată — și noi mai adăugăm, că foarte justă — cumcă cu cei mai mulți funcționari ai Statului maghiar nu puteau să se înțeleagă. Noi am crede, că gestul cel mai măreț al domnilor de azi ar fi, dacă ar suprima greșala, care a fost atacată în timpul, când erau „oprimați”. Minoritățile vor învăța limba română. Dar oare vor învăța și unguște potențării din Vechiul Regat, cari administrează teritoriile locuite exclusiv de unguri? Sau ei sunt scutiți de datoria aceasta, prin o fățișe manifestare a unui coleg al lor din Lugoj, care într'un nenorocit articol de ziar, cu o simplitate drăguță a binevoit a timbra limbile maghiară și germană ca simplaminte barbare și urâte. La aceasta am cere răspuns urgent dela *Universul*.

Această gazetă se redactează de aparținătorii minorității maghiare. Deoarece însă credința noastră este, că chestiunea minorităților prezintă un interes general, cu plăcere dăm loc oricărei comunicări, privitoare la minoritățile de rasă, religioase și de limbă.

D-l Octavian Prie critică în ton ironic în coloanele revistei d-lui Goga, *Țara Noastră*, ordonanța recentă școlară a liberalilor, prin care se reglementează chestiunea școlară, până ce se va întocmi legea școlară minoritară.

Partea dela sfârșit a articolului face guvernul caraghios, fiindcă „stă de vorbă cu niște domni, ca Zombory” și apostrofează lucrurile, par'că și ziarul *Keleti Ujság* atăca sarcastic pe chestia aceasta pe d-l ministru Anghelescu.

Aceasta arată, necondiționat, o neînțelegere a celor relatate de *Keleti Ujság*, fiindcă articolul acestui ziar a relevat în ton foarte călduros rezultatele obținute de d-l Zombory și nici nu le-a trecut prin minte d-lor dela acest ziar să lovească în guvernul Brătianu numai pentru motivul, că a stat de vorbă cu un bărbat de seamă al nostru, despre care totuși nu se poate scrie cu atâta ușurință, cum o face d-l Prie.

Și în numărul 5 al *Glasului Minorităților* am scris un articol aparte despre d-l Dr. Zombory. În acest articol nu poate găsi nici chiar cea mai mare rea-voință ton ironic. Să ne creadă d-l Prie, că noi primim cu mulțumire sinceră activitatea rodnică a fiecărui om al nostru. Dar suntem cu mulțumire sinceră și față de înțelegerea, cu care ne întâlnim din partea guvernului. Durere, pentru aceasta avem foarte puține ocaziuni. Poate chiar pentru motivul, că se găsesc totdeauna domni de felul d-lui Octavian Prie, cari până când scriu pe de o parte despre îmbunătățirea soartei minorităților din motive politice de partid, pe de alta lovesc în toate acțiunile guvernamentale, cari arată o înțelegere chiar și numai în măsură foarte restrânsă.

* * *

Gazeta averescanilor din Timișoara *Banatul Românesc* în numărul ei din 14 Octombrie a. c. scrie:

„Cine a trăit cu vre-o 35 an, mai nainte în Caransebeș, a putut, cu bucurie, să constate că românismul din acest oraș, am putea zice din întreaga Graniță, cu toate că era apăsător de o dominațiune străină, era la apogeul fericirii și a bunăstării sale materiale. Atunci românii își trăiau epoca de aur ai existenței lor fericite. În orașul nostru era o pleiadă de bărbați distinși ai neamului, cari conduși de cele mai curate sentimente față de populația română din Graniță, să foloseau de toate mijloacele legale și cinstite pentru ridicarea acestei populații, susținând în aceiaș timp aprins și sentimentul național în sufletele curate ale românilor, cari la rândul lor au știut să se impună și să facă ca cauza națională să meargă din învingere în învingere. Cine nu-și aduce aminte de alegerile dietale de pe vremea generalului Traian Doda, când vuia întreg Almăjul și toți românii de pe Valea Bistrei alergau și aclamau cu însuflețire pe iubitul și stimatul lor general, care nu aveau trebuință ca să se folosească de mijloace nelegale, de fraude și de teroare, de falsificare a voinței poporului și de mijloace josnice și respingătoare pentru ca se ajungă în dietă, după cum a făcut-o și o face micul

său urmaș în gloriosul, acum profanatul scaun dela Comunitatea de Avere, actualul președinte al acestei instituțiuni, *Ilie Orzescu*, care și în acest scaun a ajuns numai în urma fraudei, teroarei și a falsificării votului poporului exercitate de forurile administrative și din partea dânsului.”

Articolul, care în mod interesant dă satisfacție controlului obișnuit în trecut la comunitatea de avere și garanță alegerii curate, prezintă în culori întunecoase ravagiile regimului liberal.

Frumos, frumos însă dacă ne aducem aminte bine, alegerile brutale chiar averescanii le-au introdus la comunitatea de avere, când au așezat un copilandru în spinarea corpului funcționăresc merituos și probat, în contra voinței poporului, care a vroit să așeze și atunci în scaunul președential pe un general distins, iubit de toți, pe dl. Domășnianu. D-sa nici atunci n'a putut fi președinte, fiindcă e din partidul național și astfel liberalii pot învoca un precedent atunci, când din epoca de aur a vieții vechi autonome împing în mocișla politice de partid comunitatea de avere.

* * *

Cum se tratează minoritățile aiurea? Din revista *Rigascher*

Rundschau cetim: in anul 1919 aveau germanii din Letonia 45 școli. Astăzi au peste 90. In 1919 erau 7645 elevi, azi trece numărul lor 12.000. Din aceste școli sunt 10 secundare. Școlile în partea cea mai mare se susțin de comune și de Stat. Deoarece germanii fac 4 la sută din populația totală, ei au obținut cvota aceasta de 4% din budgetul statului pentru susținerea școlilor

lor. Restul cheltuelilor se dă din partea populației, care, fiind acordată *autonomia școlară*, se îngrijește de susținerea școlilor.

La noi? Pe rând se închid școlile minoritare, chiar susținute de populație și confesiuni. De autonomia școlară nici nu e vorbă. Iar' subvențiunea din partea Statului nu poate nici să între în socoteala susținerii școlilor.

